

# Focus op Dalton

René Berends en Hans Wolthuis

Deventer, 2020



Saxion Dalton  
University Press

# Colofon

Dit boek is een uitgave van Saxion Dalton University Press (SDUP), een samenwerkingsverband tussen het lectoraat Daltononderwijs en Onderwijsvernieuwing van de Academie voor Pedagogiek en Onderwijs van Saxion in Deventer, de Nederlandse Dalton Vereniging en Uitgeverij Leonon Media. De redactie over uitgaven van SDUP is in handen van een redactiegroep bestaande uit Paul Meuwese (bestuurslid Nederlandse Dalton Vereniging), Patrick Sins (lector Daltononderwijs en Onderwijsvernieuwing Saxion Deventer) en René Berends (daltonopleider Academie voor Pedagogiek en Onderwijs en onderzoeker bij het lectoraat Daltononderwijs en Onderwijsvernieuwing).

*Focus op Dalton* is geschreven door twee daltonopleiders van de Academie voor Pedagogiek en Onderwijs van Saxion in Deventer, René Berends en Hans Wolthuis.

Met hartelijke dank aan alle daltonexperts die bijgedragen hebben aan *Focus op Dalton*.

Voor de illustraties op de voor- en achterkant van het boek en de titelpagina's van de verschillende hoofdstukken zijn (uitsneden van) schilderijen van Luuck Sanders gebruikt, gefotografeerd door Theo de Kreek.

eBook, september 2020  
Saxion Dalton University Press

*Focus op Dalton* is een uitgave van Saxion Dalton University Press  
© René Berends & Hans Wolthuis

Redactie	René Berends & Hans Wolthuis
Auteurs	René Berends & Hans Wolthuis
Grafisch ontwerp	Allison grafische vormgeving, Deventer
eBook conversie	Epublicist.nl, Amersfoort
ISBN	978-94-92618-412
NUR	100

# Inhoud

Voorwoord	5
Inleiding	7
Een kennismaking met het daltononderwijs	8
Daltonkennis, daltonvaardigheden en een daltonhouding	9
De doelgroep van <i>Focus op Dalton</i>	9
De opbouw van het boek	10
De opbouw van de hoofdstukken	11
De website <a href="http://www.focusopdalton.nl">www.focusopdalton.nl</a>	11
De oorsprong van 'dalton' in het daltononderwijs	12
<b>1 Daltononderwijs in een notendop</b>	<b>13</b>
Inleiding	14
1.1 Helen Parkhurst en haar eerste klasje	16
1.2 Education on the Dalton Plan	18
1.3 Het Nederlandse daltononderwijs, hier en nu	23
<b>2 Effectiviteit / doelmatigheid</b>	<b>29</b>
Inleiding	30
2.1 Effectiviteit, efficiëntie en het denken over opbrengstgericht werken	32
2.2 Effectiviteit / doelmatigheid bij Parkhurst	37
2.3 De effectiviteit van het daltononderwijs	40
2.4 Effectiviteit /doelmatigheid als kernwaarde van het daltononderwijs	44
2.5 Werken aan effectiviteit / doelmatigheid in de daltonpraktijk	46
<b>3 Reflectie</b>	<b>59</b>
Inleiding	60
3.1 Reflectie in het onderwijs	62
3.2 Reflectie bij Parkhurst	69
3.3 Reflectie als kernwaarde van het daltononderwijs	73
3.4 Werken aan reflectie in de daltonpraktijk	74
<b>4 Vrijheid en verantwoordelijkheid</b>	<b>91</b>
Inleiding	92
4.1 Vrijheid en verantwoordelijkheid in het onderwijs	93
4.2 Vrijheid bij Parkhurst	100
4.3 Vrijheid en verantwoordelijkheid als kernwaarde van het daltononderwijs	102
4.4 Werken aan vrijheid en verantwoordelijkheid in de daltonpraktijk	107
<b>5 Zelfstandigheid</b>	<b>117</b>
Inleiding	118
5.1 Zelfstandigheid in het onderwijs	120
5.2 Zelfstandigheid bij Parkhurst	130
5.3 Zelfstandigheid als kernwaarde van het daltononderwijs	132
5.4 Werken aan zelfstandigheid in de daltonpraktijk	134

6 Samenwerken	143
Inleiding	144
6.1 Samenwerken in het onderwijs	145
6.2 Samenwerken bij Parkhurst	154
6.3 Samenwerken als kernwaarde van het daltononderwijs	156
6.4 Werken aan samenwerken in de daltonpraktijk	159
7 De taak	169
Inleiding	170
7.1 Werken met taken in het onderwijs	171
7.2 De taak bij Parkhurst	173
7.3 Werken met de taak als basis voor de daltonidentiteit	179
7.4 Werken met taken in de daltonpraktijk	182
8 Borging	191
Inleiding	192
8.1 Borging in het onderwijs	193
8.2 Borging bij Parkhurst	195
8.3 Borging als kernwaarde van het daltononderwijs	195
8.4 Werken aan borging in de daltonpraktijk	196
9 Dalton in de 21ste eeuw	203
Inleiding	204
9.1 21st century skills	205
9.2 Parkhurst over de toekomst	208
9.3 De NDV over de toekomst van het daltononderwijs	209
9.4 Een toekomstige daltonpraktijk	210
10 Geschiedenis en organisatie	219
Inleiding	220
10.1 Het daltononderwijs als onderwijsvernieuwingsbeweging	221
10.2 Helen Parkhurst	222
10.3 Opkomst van het daltononderwijs in Nederland	225
10.4 Organisatie van de Nederlandse Dalton Vereniging	228
Literatuur	234
Trefwoordenregister	238
Illustratieverantwoording	240

## Voorwoord

Daltononderwijs is 'booming'. Terwijl door schaalvergroting en een stagnerende bevolkingsgroei het aantal scholen in Nederland terugloopt, is de hoeveelheid daltonscholen in het tweede decennium van de eenentwintigste eeuw gegroeid tot zo'n 400.

Er zijn verschillende redenen aan te geven voor deze groei. Allereerst is er de afgelopen jaren veel belang gehecht aan marktwerking en concurrentie in het onderwijs, waardoor veel schoolteams de behoefte hebben gevoeld zich te profileren. Het daltonprofiel wordt daarbij als een aantrekkelijk alternatief gezien en het daltoniseren van de eigen school als een haalbare vernieuwing. Bovendien staat het daltononderwijs voor een combinatie van leeropbrengsten, brede vorming en persoonlijkheidsontwikkeling en voor waarden die velen modern en nastrevenswaardig vinden: effectiviteit, zelfstandigheid, vrijheid en verantwoordelijkheid, samenwerken, reflectie en het borgen van vernieuwingen. Verder biedt het werken met taken, zoals het daltononderwijs dat propageert, de mogelijkheid om op een aantrekkelijke manier in het onderwijs tot individualisering en differentiatie te komen, waardoor er beter afgestemd kan worden op de leerlingen en (passend) onderwijs op maat gerealiseerd kan worden.

Eenmaal voor het daltonidee 'gevallen', blijft de benadering voor velen aantrekkelijk. Daltonleraren ervaren enerzijds vertrouwen, ruimte en vrijheid om eigen keuzes te maken, voor welke keuzes men ook verantwoordelijkheid krijgt te dragen, anderzijds ondervinden leraren ook de voordelen om met collega's samen te werken aan het verbeteren van de eigen praktijk op basis van een samen geformuleerde visie. Het daltononderwijs spreekt velen die erin werken ook aan omdat er volop onderzoek gedaan wordt, initiatieven gewenst zijn, in de praktijk geëxperimenteerd wordt en omdat successen samen beleefd en gevierd worden en 'puzzels' samen opgelost. Er wordt op daltonscholen op een open wijze van en met elkaar geleerd, daltonscholen zijn 'learning communities'.

Met de groei van het aantal daltonscholen en de voortdurende stroom van nieuwe ideeën voor het verbeteren van de daltonpraktijk groeit ook de behoefte aan adequate scholing en begeleiding. Het gaat daarbij om scholing van (pabo)studenten, leraren po en vo en van medewerkers van kindcentra, maar ook om scholings- en begeleidingstrajecten voor teams en om netwerken en gespecialiseerde bijeenkomsten voor daltoncoördinatoren, interne begeleiders en managers van scholen.

Partners in het land hebben de afgelopen decennia veel geïnvesteerd in de opzet van zulke netwerken en scholingen, waarbij de Nederlandse Dalton Vereniging (NDV) een systeem van certificeringen opgezet heeft om de kwaliteit van basisopleidingen, maar ook die van opleiders te kunnen garanderen.

Daltonleraren leren veel van het uitwisselen over elkaars praktijken. Toch is voor gebruik in opleidingen en begeleidingstrajecten een groeiende behoefte ontstaan aan modern studiemateriaal. *Focus op Dalton* wil voor een deel in die behoefte voorzien. Het is een boek dat als opleidingsboek over daltononderwijs te gebruiken is met vooral aandacht voor het primair onderwijs. Maar *Focus op Dalton* is meer. Het is een kleurrijk boek dat van haar lezers / gebruikers vraagt om kleur te bekennen, zoals ook de auteurs gedaan hebben. Het boek informeert namelijk niet alleen over de achtergronden en de praktijk van het daltononderwijs, maar wil die praktijk ook helpen zich verder te ontwikkelen. Daarom zijn er – waar dat kon – lijnen uitgezet voor het verder ontwikkelen van het gedachtegoed, precies zoals de grondlegger van het daltononderwijs, Helen Parkhurst, dat met haar Dalton Laboratory Plan voor ogen had. De kracht van het boek ligt in het evenwicht tussen theoretische verantwoording, beschrijving van de huidige praktijk en het aanzetten tot ontwikkeling.



*Focus op Dalton* is geschreven door twee daltonopleiders van de pabo van Saxion in Deventer, René Berends en Hans Wolthuis. Beiden zijn als opleider betrokken bij daltonopleidingen voor pabostudenten, maar ook bij opleidingen, begeleidingstrajecten en netwerken voor daltonleraren, -coördinatoren en -directeuren in het land. Wolthuis is tevens lid van het bestuur van de NDV en betrokken bij de professionalisering van daltonvisiteurs voor primair en voortgezet onderwijs. Berends is tevens als onderzoeker verbonden aan het lectoraat Daltononderwijs en Onderwijsvernieuwing van Saxion.

Bij het schrijven van het boek hebben de auteurs gebruik gemaakt van eigen teksten, maar is ook gebruik gemaakt van ideeën, foto's en werkwijzen die met collega's uit de praktijk, tijdens daltoncursussen en netwerkbijeenkomsten, zijn uitgewisseld. Voor zover de bronnen van deze praktijkvoorbeelden (nog) te achterhalen waren, wordt ermaar verwezen in het notenapparaat van het boek.

Voor de totstandkoming van *Focus op Dalton* heeft een gelaagde advisering plaatsgevonden. Er is overleg geweest met het lectoraat Daltononderwijs en Onderwijsvernieuwing over het uitgeefplan, de wetenschappelijke onderbouwing en de didactische vormgeving van *Focus op Dalton* als opleidingsboek. Met collega-daltonopleiders van de pabo van Saxion in Deventer is gesproken over het gebruik van het boek in cursussen en netwerkbijeenkomsten. Van verschillende leraren van daltonscholen en daltoncoördinatoren zijn praktijksuggesties verkregen, die opgenomen zijn in het boek. De redactieraad van uitgeverij Saxion Dalton University Press (SDUP) heeft het schrijfproces begeleid.

Bij de start van het lectoraat Daltononderwijs en Onderwijsvernieuwing, dat mede door de NDV geïnitieerd is, kreeg het lectoraat de opdracht mee onderzoek te doen naar daltononderwijs en nieuwe kennis te genereren, maar ook om kennis over het daltononderwijs te verspreiden. Voor deze opdracht is onder meer de wetenschappelijke reeks over het daltononderwijs bij SDUP opgezet.

*Focus op Dalton* is anders van aard dan de publicaties in de reeks. Mede daarom is er voor een andere vormgeving van het boek gekozen.

De auteurs hopen dat *Focus op Dalton* en de bij het boek horende website [www.focusopdalton.nl](http://www.focusopdalton.nl) de lezer enthousiast maakt voor daltononderwijs en dat het (aspirant)daltonleraren inspireert en motiveert, hen aanzet tot 'kleur bekennen' en hen zal helpen bij het handelingsbekwamer worden als daltonleraar.

Deventer, René Berends en Hans Wolthuis, 2014

An abstract painting featuring a rich palette of colors including red, orange, yellow, green, and blue. The brushstrokes are thick and expressive, creating a sense of movement and depth. The composition is layered, with various colors overlapping and blending into each other. The overall effect is one of dynamic energy and emotional intensity.

# Inleiding

*Focus op Dalton* gaat over dalton(basis)onderwijs. Het is een boek voor hen die zich willen oriënteren op en verdiepen in de achtergronden en de praktijk van het daltononderwijs en een boek voor leraren (in opleiding) die zich willen bekwalificeren in het werken in de daltonpraktijk. Het boek biedt ook ondersteuning aan schoolteams bij de realisering van daltonontwikkeling op de eigen school. Tijdens haar bezoek aan Nederland in 1952 stelt Helen Parkhurst (1886-1973): “Dalton is no method, no system. It’s a way of life.”<sup>1</sup> Parkhurst vriendin, Dorothy Luke, citeert later een vergelijkbare uitspraak. Volgens haar stelde Parkhurst dat haar Dalton Laboratory Plan ook geen curriculum is, of beter gezegd: “Any curriculum can be used with the plan... my concern is with a way of life for children” (Luke, z.j.).

Als het daltonplan geen methode, geen systeem en geen curriculum is, dan is de vraag gerechtvaardigd wat het wel is en wat Parkhurst bedoelt met ‘a way of life’. In de inleiding op *Focus op Dalton* wordt daarop een eerste antwoord gegeven. Dat antwoord zal in het vervolg van het boek uitgewerkt worden.

In de inleiding wordt ook het doel en de opbouw van het boek beschreven.

### Een kennismaking met dalton

Het Dalton Laboratory Plan is ontstaan in en door de onderwijspraktijk van Parkhurst. Zij was een Amerikaanse onderwijzeres die het onderwijs uit haar tijd ineffectief vond.

Anders dan veel onderwijsvernieuwers uit haar tijd en ook van voor haar tijd, die vooral kritiek hadden op de doelen en de inhoud van het onderwijs (zie onder meer Kliebard, 2004), richt Parkhurst haar kritiek op de manier waarop het onderwijs gegeven wordt. Dat is, volgens haar, restrictief van aard, waarbij leerlingen, tussen de instructies en overhoringen door, vooral lesjes moesten memoriseren.

Parkhurst doet het anders. Zij bereidt leerlingen voor op een actieve rol in de maatschappij. En al heeft zij over hoe leerlingen later die rol in de maatschappij moeten vervullen niet zo heel veel geschreven – Parkhurst was in haar publicaties vooral op de beschrijving van de onderwijspraktijk gericht –, toch ademt *Education on the Dalton Plan* de gedachte dat leerlingen voorbereid moeten worden om als burgers in een democratische maatschappij te leven, waarbij zij in vrijheid leven, zelfstandig zijn, initiatieven durven nemen, maar ook verantwoordelijkheid dragen en waarin zij zorg hebben voor medemensen en samenwerken met anderen. Parkhurst noemt dit type mens ‘fearless human beings’. Volgens haar heeft de maatschappij zulke mensen nodig. Parkhurst stelt dat voorbereiding op het vervullen van zo’n rol in de maatschappij vooral effectief is als leerlingen op school al ervaring opdoen met dit aan te leren gedrag. Voor Parkhurst geldt: “Experience is the best and indeed the only real teacher” (Parkhurst (1922)). Vaardigheden als zelfstandig zijn, in vrijheid werken, verantwoordelijkheid dragen, initiatieven nemen en samenwerken leer je het best door er op school al mee te oefenen. Leren door ondervinding in een school die ingericht is als een soort mini-maatschappij is volgens Parkhurst de meest effectieve manier van leren.

Om dat te realiseren introduceert ze de ‘daltontaak’, een hoeveelheid schoolwerk dat kinderen in vrijheid zelf plannen en zelfstandig uitvoeren, waarbij samengewerkt mag worden en waarover verantwoording wordt afgelegd en dus verantwoordelijkheid voor gedragen wordt.

Dit Dalton Plan van Parkhurst is niet een strikt voorgeschreven methode, ook geen systeem of een curriculum. Het is een flexibel idee voor een werkwijze die voortdurend aangepast moet worden aan de omstandigheden. Wat populair gezegd: het is een manier van leven, waarbij het de intentie is om het denken over de planning en de uitvoering van het schoolwerk in handen van de leerlingen te leggen, met alle probleempjes, foutjes en mislukkingen, die daarbij horen.

In essentie gaat het in de praktijk van huidige daltonscholen nog steeds om deze manier van werken. De daltonschool is een leer-/werkgemeenschap, waar, in een open werksfeer, leerlingen actief aan interessante taken werken, elkaar helpen en de leraar bevragen. Basisgedachten zijn daarbij dat enerzijds leerlingen graag willen leren als ze interessant en uitdagend werk krijgen en anderzijds dat in vrijheid en zelfstandig plannen en werken, verantwoordelijkheid dragen, elkaar helpen en samen werken effectieve manieren van werken zijn, waarbij leerlingen ervaring opdoen met wat in het latere leven van hen gevraagd zal worden.

Parkhurst staat met haar Dalton Laboratory Plan een reorganisatie van de school voor ogen met



als doel het onderwijs effectiever te maken in het licht van de doelstelling om 'fearless human beings' te vormen.

Bij het effectiever maken van het onderwijs baseert Parkhurst zich meer op haar fenomenale intuïtieve kennis over kinderen en leerprocessen dan op kennis uit wetenschappelijk onderzoek dat ook in haar tijd al ruim voor handen was en die zij had kunnen gebruiken om haar Dalton Plan verder te onderbouwen. Parkhurst heeft dat niet gedaan. Zij was geen onderzoeker en theoreticus, maar vooral een praktijkmens.

### **Daltonkennis, daltonvaardigheden en een daltonhouding**

Zoals gezegd is daltononderwijs geen methode, systeem of een curriculum en gebruikte Parkhurst de omschrijving 'a way of life' om aan te geven wat het dan wel is, een manier van leven op school waardoor leerlingen gekwalificeerd raken, zich socialiseren en hun 'eigenheid', hun talenten leren ontdekken en ontwikkelen, opdat ze uit kunnen groeien tot 'fearless human beings'. Dat vraagt van leraren meer dan het hebben van kennis en vaardigheden om effectief onderwijs te geven. Daltononderwijs vereist een grondhouding die gericht is op het begeleiden van leerlingen en het faciliteren van leer- en vormingsprocessen, waarbij het er in het bijzonder om gaat leerlingen in plaats van verantwoordelijkheid uit handen te nemen, hen deze juist in handen te leggen. Als er dus al sprake is van dalton als 'a way of life' voor leraren dan wordt daarmee bedoeld dat leraren leerlingen medeverantwoordelijk maken, of zoals dat ook wel genoemd wordt: (mede-)eigenaar maken van het eigen leer- en vormingsproces.

Het daltononderwijs hecht er waarde aan om leerlingen in vrijheid te laten werken, om nieuwsgierigheid aan te wakkeren, zelfwerkzaamheid te stimuleren en om leerlingen, vanuit een open houding naar ouders en maatschappij, op te voeden tot morele, sociale, verantwoordelijke en democratische burgers.

Om dat proces goed te begeleiden is kennis nodig over het ontstaan van het daltononderwijs en over het hoe en waarom van de huidige daltononderwijspraktijk, als ook over de wetenschappelijke ontwikkelingen die van belang zijn bij het vormgeven van die praktijk. Naast die kennis is het opdoen van werkervaring in de (dalton)onderwijspraktijk nodig om uit te groeien tot een goede daltonleraar, wat kritische reflectie op de praktijk en theorie mogelijk maakt. Juist bij daltononderwijs is dat belangrijk, omdat het geen vaste methode of werkwijze betreft, die van de ene op de andere school of van de ene op de andere leraar overgedragen kan worden en zo in een handomdraai kan worden ingevoerd. De daltonpraktijk vraagt van leraren om te experimenteren, om ideeën uit te proberen en om in ontwikkeling te blijven. 'Het' daltononderwijs of 'de' daltonschool bestaat dan ook niet. Elke leraar maakt in samenspraak met collega's eigen keuzes en zoekt eigen vormen, die optimaal aansluiten bij de eigen omstandigheden en de eigen populatie leerlingen.

### **De doelgroep van *Focus op Dalton***

*Focus op Dalton* dient een tweedelig doel. Het is een boek voor (aspirant)daltonleraren die de daltonpraktijk willen leren kennen en het is een instrument voor daltonleraren, die hun eigen daltonpraktijk willen verbeteren.

De Nederlandse Dalton Vereniging heeft een aantal pabo's en begeleidingsinstituten in het land erkend als daltonopleidingsinstituut. Zij zijn door de NDV gerechtigd daltoncursussen te geven die opleiden voor het officiële daltoncertificaat. *Focus op Dalton* is bedoeld als opleidingsboek bij deze opleidingen voor het daltoncertificaat. Het helpt (aspirant)daltonleraren handelingsbekwaam te worden in het geven van daltononderwijs door het bieden van informatie over achtergronden van de daltonpraktijk en praktijktips en doorkijkjes. Op de website bij het boek zijn ook filmfragmenten over de daltonpraktijk te zien en wordt de informatie uit het boek in de vorm van artikelen en literatuursuggesties up-to-date gehouden. Boek en website zetten aan tot reflectie over de eigen praktijk.

Om handelingsbekwaam te worden in de daltonpraktijk is ook praktijkervaring nodig. Die kan *Focus op Dalton* uiteraard niet bieden, maar het boek geeft wel tips en ideeën om in praktijk uit te proberen.

*Focus op Dalton* wil ook daltonleraren in hun eigen daltonpraktijk ondersteunen wanneer zij die praktijk willen innoveren. Hiervoor zijn ook de tips, doorkijkjes en informatie op de website te gebruiken.

Het boek is te gebruiken bij zelfstudie, maar kan ook in teamverband bestudeerd en besproken worden. Onderdelen uit het boek zijn goed te gebruiken bij bijeenkomsten en cursussen voor daltonleraren in het vo, daltoncoördinatoren en -directeuren en in opleidingen voor medewerkers van daltonkindcentra.

### **De opbouw van het boek**

Na de inleiding volgt in *Focus op Dalton* een tiental hoofdstukken.

In hoofdstuk 1 (Daltononderwijs in een notendop) wordt nader kennism gemaakt met het gedachtegoed van Parkhurst en hoe daarop in het tegenwoordige daltononderwijs voort wordt geborduurd.

De hoofdstukken 2 tot en met 8 gaan vervolgens in op zes kernwaarden van het daltononderwijs (effectiviteit, zelfstandigheid, vrijheid en verantwoordelijkheid, samenwerken, reflectie en borging) en op het schoolwerk dat op dalton scholen in de vorm gegoten wordt van een daltontaak. Na uitgebreide discussies binnen de vereniging heeft de Nederlandse Dalton Vereniging in 2012 een nieuwe identiteit geformuleerd. Daarin zijn de drie 'oude' daltonprincipes vrijheid (in gebondenheid), zelfstandigheid en samenwerken ingewisseld voor zes daltonkernwaarden (effectiviteit, reflectie, vrijheid en verantwoordelijkheid, zelfstandigheid, samenwerken en borging). Het identiteitsstuk van de NDV met haar zes daltonkernwaarden is een 'state-of-the-art'-stuk. De vereniging heeft haar leden namelijk opgeroepen over de kernwaarden verder te discussiëren, ze uit te bouwen en te concretiseren. De NDV wil het identiteitsstuk graag een inspiratiestuk laten zijn. De auteurs van *Focus op Dalton* hebben ervoor gekozen om aan elk van de zes genoemde kernwaarden een hoofdstuk te wijden. Enerzijds omdat zij vinden dat de gekozen kernwaarden in grote lijnen de essentie van daltononderwijs vatten, anderzijds omdat ook in de daltonopleidingen de discussie over de kernwaarden gevoerd moet worden. De hoofdstukken uit het boek kunnen daarbij helpen en sturing geven.

Er is gekozen om als eerste het begrip effectiviteit in relatie tot het daltononderwijs te bespreken (hoofdstuk 2). Parkhurst vond haar Dalton Plan 'an efficiency measure', een werkwijze die het onderwijs efficiënter moet maken. In dit hoofdstuk zal getoond worden dat het daltononderwijs een eigen focus heeft op het bereiken van effectief onderwijs. Effectiviteit is in dit hoofdstuk vertaald naar rendement, het halen van doelen op het gebied van brede vorming en persoonlijkheidsontwikkeling en op het gebied van de leeropbrengsten. In dit hoofdstuk wordt toegewerkt naar een uitwerking van het concept 'de hele dag dalton'.

Hoofdstuk 3 gaat over de daltonkernwaarde reflectie. Voor het bereiken van doelen is reflectie een belangrijke factor, zowel als het gaat om het toewerken naar doelen op het niveau van brede vorming en persoonlijkheidsontwikkeling als op het behalen van leerresultaten.

De hoofdstukken 4, 5 en 6 gaan over de 'oude' kernwaarden vrijheid en verantwoordelijkheid, zelfstandigheid en samenwerken. Deze begrippen voeren direct terug op de principes 'freedom' en 'interaction of group life', zoals Parkhurst die in haar Dalton Plan onderscheidt. Ze worden uitgewerkt op het niveau van de organisatie van het daltononderwijs, maar ook op het niveau van kenmerken voor leerlingen: 'ik-doelen'.

In hoofdstuk 7 wordt stilgestaan bij het middel waarmee in het daltononderwijs het schoolwerk gepresenteerd en georganiseerd wordt, de daltontaak. Om het concept 'de hele dag dalton' te kunnen realiseren, is de taak onontbeerlijk. Er wordt toegewerkt naar een nieuwe vorm van een daltontaak, de periodetaak. Die taak ligt dicht bij de bedoelingen van Parkhursts oorspronkelijke 'assignments' en bieden op een didactisch efficiënte manier de kans om leerlingen meer eigenaar van het eigen leer- en vormingsproces te laten zijn.

In hoofdstuk 8, dat over borging gaat, wordt stilgestaan bij de laatste fase van veranderingsprocessen die tot verbeteringen in het daltononderwijs leiden. Het gaat hier vooral om de vraag hoe verbeteringen blijvend verankerd kunnen worden in de routines van de daltonpraktijk.

Daltononderwijs is voortdurend in ontwikkeling en waar die ontwikkeling in de eenentwintigste eeuw mogelijk toe kan leiden, wordt in hoofdstuk 9 besproken. De focus wordt wat meer naar voren gelegd. We extrapoleren ontwikkelingen enige jaren vooruit, rekening houdend met de ge-

wenste 21st century skills.

Daltononderwijs heeft een rijke traditie en dankzij de gestage groei in de afgelopen decennia en de professionaliseringsslag die is gemaakt, is er een rijke nationale en ook een groeiende internationale daltonbeweging. In hoofdstuk 10 wordt naast aandacht voor de biografie van Parkhurst en de geschiedenis van het daltononderwijs, aandacht geschonken aan de opbouw, structuur en activiteiten van die daltonbeweging.

*Focus op Dalton* sluit af met een overzicht van gebruikte literatuur en een trefwoordenregister.

### **De opbouw van de hoofdstukken**

Elk hoofdstuk van *Focus op Dalton* kent een vrijwel gelijke opbouw. Na een inleiding op het thema van het hoofdstuk wordt steeds een drietal casussen beschreven. Het gaat hierbij om fictieve gevalsbeschrijvingen van drie daltonscholen: Het Anker, De Driemaster en Het Kompas. Voor deze casussen hebben een groot aantal bestaande daltonscholen model gestaan. Ook in het vervolg van de hoofdstukken komen zulke 'doorkijkjes' voor. Ze zijn enerzijds bedoeld om de variatie te tonen die in de daltonpraktijk te zien valt, anderzijds bieden de praktijkbeschrijvingen mogelijkheden om de eigen praktijk te spiegelen aan die van andere daltonleraren.

Na de inleiding en casusbeschrijvingen volgt steeds een paragraaf waarbij als eerste in algemene zin wordt ingegaan op het thema van het hoofdstuk. Daarna wordt de bron van het daltononderwijs, het gedachtegoed van Parkhurst, besproken. De paragrafen 3 behandelen telkens hoe de Nederlandse Dalton Vereniging tegen het thema van het hoofdstuk aankijkt en tot slot in de laatste paragrafen van elk hoofdstuk wordt de daltonpraktijk beschreven en waar mogelijk voorzien van een knipoog naar morgen.

### **De website [www.focusopdalton.nl](http://www.focusopdalton.nl)**

Bij *Focus op Dalton* hoort de website: [www.focusopdalton.nl](http://www.focusopdalton.nl). Op deze website wordt de informatie uit het boek up to date gehouden en verdiept en worden er additionele materialen als filmfragmenten geboden die in de daltonopleidingen gebruikt kunnen worden.

### **De oorsprong van het woord 'dalton' in het daltononderwijs**

Dat montessorionderwijs onderwijs is volgens de ideeën van Montessori en freinetonderwijs onderwijs is volgens de ideeën van Freinet, ligt voor de hand. Bij daltononderwijs ligt de naamgeving anders. Het heeft heel wat voeten in de aarde gehad voordat Parkhurst koos voor de naam Dalton Plan. Parkhurst gebruikt in eerste instantie de term Laboratory Plan. Ze was enthousiast over het woord 'laboratory', dat ze van Edgar Swift overneemt. Voor haar impliceert het woord activiteit en betrokkenheid. Maar als men in Groot-Brittannië niet enthousiast is voor dat woord – het doet de Britten denken aan scheikundige en biologische laboratoria, aan vivisectie en reageerbuizen – besluit Parkhurst haar ideeën te vernoemen naar het plaatsje Dalton, waar op de plaatselijke 'high school' een van de eerste experimenten plaatsvindt en waar haar vriendin Mrs. Murray Crane vandaan komt, zonder wiens genereuze giften het nooit tot experimentele invoeringen zou zijn gekomen.

Terwijl Parkhurst dus het woord 'laboratory' voor de titel van haar boek *Education on the Dalton Plan* schrappt, hanteert Evelyn Dewey, die een paar maanden eerder, in 1922, over Parkhurst publiceert, de term wel. Zij geeft haar boek de titel *The Dalton Laboratory Plan* mee. Parkhurst zal er niet rouwig om zijn geweest dat het woord 'laboratory' via een zijdeur toch nog aan haar Plan verbonden bleef.

Tijdens het vluchtig doorbladeren van *Focus op Dalton* zou het kunnen lijken alsof er in het boek verschillende schrijfwijzen van het woord 'dalton' gebruikt zijn. Dat is niet het geval. Toch wordt Dalton Plan soms met hoofdletters geschreven en op andere momenten daltonplan en daltononderwijs met kleine letters. De officiële Nederlandse spelling schrijft voor om daltonplan en daltononderwijs met kleine letters te schrijven. Waar echter direct verwezen wordt naar het Dalton Plan van Parkhurst kiezen de auteurs voor het gebruik van hoofdletters, zoals dat in het Engels gebruikelijk is.

**Noten**

- <sup>1</sup> De bron van deze uitspraak is onduidelijk. Vermoedelijk tekent de voorzitter van de NDV, dr. D.J.E. Timmers, dit citaat als eerste op als Parkhurst in 1952 Nederland bezoekt. Tijdens datzelfde bezoek heeft ze tijdens een lezing in de aula van de Dalton School in Den Haag ook gezegd: "Dalton is a way of life!" (Zorn, 1962).

# 1

## Daltononderwijs in een notendop



## INHOUDSOPGAVE

### Inleiding

- 1.1 Helen Parkhurst en haar eerste klasje
- 1.2 Education on the Dalton Plan
- 1.3 Het Nederlandse daltononderwijs, hier en nu

# Daltononderwijs in een notendop

Wat is daltononderwijs? Of je deze vraag nu aan een daltonleraar, een coördinator, een -directeur of een -opleider stelt, iedereen geeft een ander antwoord. Stel de vraag aan de Nederlandse Dalton Vereniging of ga in oorspronkelijke publicaties van Parkhurst en in andere historische bronnen op zoek en je merkt dat er verschillende antwoorden gegeven worden en te geven zijn. Dat komt omdat 'de' daltonschool niet bestaat. Leraren kunnen op basis van de eigen onderwijsvisie en afgestemd op de omstandigheden en de eigen populatie op een eigen manier vormgeven aan daltononderwijs.

In dit hoofdstuk maken we kennis met het daltongedachtegoed. Daarvoor staan we in paragraaf 1 stil bij de eerste onderwijservaringen van grondlegster Helen Parkhurst. Op achttienjarige leeftijd begint zij haar onderwijs carrière en besluit ze, vanuit pedagogisch ongenoegen en kritiek op het intellectualistische onderwijs, het anders te gaan doen. Een kleine twintig jaar later, in 1922, schrijft ze het boek *Education on the Dalton Plan*. De belangrijkste uitgangspunten uit dit boek staan in paragraaf 2 centraal. In paragraaf 3 schenken we aandacht aan de wijze waarop er tegenwoordig daltononderwijs gegeven wordt. Er is in ons land sinds de invoering in 1924 een eigen vorm ontstaan, dat verschilt van het onderwijs op het plattelandsschooltje waar Parkhurst in 1904 begon. Maar ondanks de verschillen zijn er nog steeds grote gelijkenissen in uitgangspunten en werkwijzen.

Dit hoofdstuk vormt de opmaat voor de hoofdstukken 2 tot en met 8, waarin dieper wordt ingegaan op de kernwaarden van het daltononderwijs en de daltontaak .

# Literatuurlijst

- Ananiadou, K. & Claro, M. (2009). *21st Century Skills and Competences for New Millennium Learners in OECD Countries*. Organization for Economic Cooperation and Development. Education Working Paper, no. 41. Gedownload 16-6-2014 van <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5ks5f2x078kl.pdf?expires=1402903688&id=id&accname=guest&checksum=1FA7E837FA0DB87F0986BA0EB618E95F>.
- Bakkum, P. (1949). Toepassing en verbreiding van de daltonbeginselen. *Dalton* 1(1), 3-6; *Dalton* 1(2), 9-12; *Dalton* 1(3), 17-20; *Dalton* 1(4), 25-28; *Dalton* 2(2), 13-16; *Dalton* 3(2), 9-12 en *Dalton* 3(3), 18-21.
- Bakkum, P. (1957). Jubileumrede bij het 25-jarig bestaan van de Nederlandse Dalton Vereniging. *Dalton* 9(3-4), 83-88.
- Bateson, G. (1980). *Mind and nature: a necessary unity*. New York: Bantam Books.
- Bazuin, A.R.J. (1927). *Daltoniseren op de Christelijke School*. Amsterdam: Spruyt.
- Benammar, K. (2004). *Conscious Action through Conscious Thinking-Reflection Tools in Experiential Learning*. Public seminar. Amsterdam, The Netherlands: Amsterdam University Press.
- Berends, R. & Polhuys, L. (2011). *Dalton Werkt!* Deventer: Open Boek.
- Berends, R. (2011). *Helen Parkhurst: grondlegster van het daltononderwijs*. Deventer: Saxion Dalton University Press.
- Berends, R. & Sins, P. (red). 2012. *Samenwerken in het daltononderwijs. Geschiedenis, praktijk en theorie*. Deventer: Saxion Dalton University Press.
- Berends, R. (2012). De ontwikkeling van socialiteit tot een kernwaarde van het daltononderwijs. In R.F. Berends & P.H.M. Sins (red), *Samenwerken in het daltononderwijs: Geschiedenis, Praktijk en Onderzoek*. Deventer: Saxion Dalton University Press.
- Berends, R. (2013). Altijd werken vanuit de visie. In gesprek met Hans Wenke. *DaltonVisie* 1(3) 10-12.
- Berends, R. (2013b). Daltononderwijs klaar voor de 21ste eeuw? Opbrengsten van de studietweedaagse voor daltonopleiders en -adviseurs in mei. *DaltonVisie* 2(1), 22-25.
- Berends, R. & Sins, P. (red). (2014). *Reflectie in het daltononderwijs. Geschiedenis, praktijk en theorie*. Deventer: Saxion Dalton University Press.
- Berends, R. (2014). De reflectieve grondhouding van Parkhurst en haar Dalton Plan. In R.F. Berends & P.H.M. Sins (red), *Reflectie in het daltononderwijs: Geschiedenis, Praktijk en Onderzoek*. Deventer: Saxion Dalton University Press.
- Berends, R. & Sanders, L. (2014). *Daltononderwijs in Nederland De geschiedenis vanaf 1924*. Deventer: Saxion Dalton University Press.
- Berlin, I. (1958). *Two Concepts of Liberty*. Oxford: Oxford University Press.
- Bevelander, C., Fokkema, D., & Nieuwenhuis, H. (1959). *Algemene didactiek. Deel V leergang voor opvoedkunde en psychologie*. Groningen: J.B. Wolters.
- Biesta, G.J.J. (2012a). *Goed onderwijs en de cultuur van het meten*. Den Haag: Boom/Lemma.
- Biesta, G.J.J. (2012b). Giving teaching back to education. Responding to the Disappearance of the Teacher. *Phenomenology and Practice* 6(2).
- Biesta, G.J.J. (2014). *Wat is goed onderwijs? Over kwalificatie, socialisatie en subjectiviteit*. Gedownload op 13 mei 2014 van <http://nivoz.nl/artikelen/wat-is-goed-onderwijs-over-kwalificatie-socialisatie-en-subjectivering>.
- Bigot, L.C.T., Diels, P.A., & Kohnstamm, Ph. (1924). *De toekomst van ons volksonderwijs II Scholen in lossere klasseverband*. Amsterdam: Nutsuitgeverij.
- Blair, T. (1997). *Connecting the Learning*. Nottingham: DfES Publications.
- Blumenfeld, P.C. (1992). Classroom Learning and Motivation: Clarifying and Expanding Goal Theory. *Journal of Educational Psychology*, 84(3), 272-281.
- Boekaerts, M. (1999). Self-regulated learning: where we are today. *International Journal of Educational Research* 31, 445-457.
- Boekaerts, M. (2002). *Motivation to learn*. Educational Practices Series, 10. International Academy of Education - International Bureau of Education (UNESCO).
- Boekaerts, M. & Cascallar, E. (2006). How Far Have We Moved Toward the Integration of Theory and Practice in Self-Regulation? *Educational Psychology Review* 18, 199-210.
- Bokhorst, S.C. (1924). *Het Dalton Stelsel voor het middelbaar en M.U.L. Onderwijs*. Groningen/Den Haag: Wolters.
- Bronneman-Helmers, H.M. (2011). *Overheid en onderwijsbestel. Beleidsvorming rond het Nederlandse onderwijsstelsel (1990-2010)*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Brophy, J. (1999). *Teaching*. Lausanne: Unesco, International Academy of Education.
- Callahan, R.E. (1962). *Education and the cult of efficiency*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Casimir, R. & Verheyen, E. (1928). *Paedagogische Encyclopedie*. I en II. Groningen, Batavia: J.B. Wolters; Antwerpen: De Sikkel.
- Claxton, G. (2002). *Building Learning Power*. Bristol: TLO Ltd.
- Dalton Den Haag (2000). *Dalton 75 jaar. Jubileumboek 2000*. Den Haag: Dalton Den Haag.
- Deci, E. & Ryan, R. (2002). Overview of Self-Determination Theory: An Organismic Dialectical Perspective. *Handbook of Self-Determination Research*. Rochester: Rochester, NY: University of Rochester Press.
- Dewey, E. (1922). *The Dalton Laboratory Plan*. New York, Dunnon & Co.
- Dewey, J. (1910). *How we think*. Boston, New York, Chicago: D.C. Heath & Co. Publishers.
- Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. Carbondale/Edwardsville: Southern Illinois University Press.
- Diels, P.A. (1927). *Op paedagogische verkenning. Studiën over moderne onderwijsverschijnselen*. Groningen: Wolters.
- Diels, P.A. (1932). Daltonia. *Paedagogische Studiën* 13, 145-150.
- Dignath, G., Buettner, G., & Langfeldt, H.P. (2008). How can primary school students learn self-regulated learning strategies most effectively? A meta-analysis on self-regulation training programmes. *Educational Research Review* 3(2), 101-129.
- Dinsmore, D.L., Alexander, P.A., & Loughlin, S.M. (2008). Focusing the conceptual lens on metacognition, self-regulation, and self-regulated learning. *Educational Psychology Review* 20, 391-409.
- Februari, M. (2012). Onderwijs is een geschenk. *DaltonVisie* 1(0), 12.
- Förrer, M., Kenter, B., & Veenman, S. (2000). *Coöperatief leren in het basisonderwijs*. Amersfoort: CPS onderwijsontwikkeling en advies.
- Gerhard, A.H. & Kohnstamm, Ph. A. (1923). *De toekomst van ons volksonderwijs*. Amsterdam: Nutsuitgeverij.

- Gilbert, C. (2006). *Vision Teaching and learning in 2020. Report of the Teaching and Learning in 2020 Review Group*. Nottingham: DfES Publications.
- Greven, J. & Letschert, J. (2006). *Kerndoelen Primair Onderwijs*. Enschede: SLO / Den Haag: ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- H.v.d. B. (1924). NRC 13 juni 1924.
- Hargreaves, A., Hargreaves, A., & Shirley, D. (2009). *The Fourth Way. The Inspiring Future for Educational Change*. Thousand Oaks: SAGE Publications Inc.
- Hattie, J.A., Biggs, J., & Purdie, N. (1996). Effects of learning skills interventions on student learning: A meta-analysis. *Review of Educational Research* 66(2), 99-136.
- Hattie, J. & Timperley, H. (2007). The Power of Feedback. *Review of Educational Research* 77(1), 81-112.
- Hesslink, H. & Sins, P.H.M. (2014). *De meerwaarde van daltononderwijs op zelfgestuurd leren in het vervolgonderwijs. Interne rapportage*. Deventer: Lectoraat daltononderwijs en onderwijsvernieuwing.
- Holmes, W.H. (1912). *School Organization and the Individual Child*. Worcester (Mass.): The Davis Press.
- Hooijmaaijers, T., Stokhof, T., & Verhulst, F. (2012). *Ontwikkelingspsychologie voor leerkrachten basisonderwijs*. Assen: Van Gorcum.
- Imelman, J.D. & Meijer, W.A.J. (1986). *De nieuwe school gisteren & vandaag*. Amsterdam/Brussel: Elsevier.
- Inspectie van het Onderwijs (2010). *Opbrengstgericht werken in het basisonderwijs. Een onderzoek naar opbrengstgericht werken bij rekenen-wiskunde in het basisonderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2013). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2011-2012*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2014). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2012-2013*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Institute for Public Policy Research (2006). *A citizen's Duty*. Gedownload op 12 mei 2012 van [www.ippr.org/ecomms/files/a\\_citizen\\_s\\_duty.pdf](http://www.ippr.org/ecomms/files/a_citizen_s_duty.pdf).
- Ixer, G. (1999). There's no such thing as reflection. *British Journal of Social Work* 29, 513-527.
- Janssen, H. & Boreel, A. (2000). *Geen watjes, geen katjes. Sociale vaardigheden voor kinderen*. Amsterdam: Boom.
- Janssens, M. (2008). *De kunst van reflectie. Werkboek voor leraren*. Baarn: HBUitgevers.
- Johnson, D.W. & Johnson, R.T. (1999). *Learning together and alone: Cooperative, competitive, and individualistic learning*. Boston: Allyn and Bacon.
- Johnson, D.W., Johnson, R., & Stanne, M.B. (2000). *Cooperative learning methods: a meta-analysis*. Gedownload op 12 juni 2014 van <http://www.tablelearning.com/uploads/File/EXHIBIT-B.pdf>.
- Joyce, C. & Hipkins, R. (2004). *Young Children's Emergent self-regulated learning skills in a primary science investigation*. NZARE Conference.
- Kagan, S. (2005). *Structureel Coöperatief Leren*. Vlissingen: RPCZ.
- Kant, I. (1784). *Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?* Berlin: Berlinische Monatsschrift.
- Katz, I. & Assor, A. (2007). When Choice Motivates and When It Does Not. *Educational Psychology Review* 19(4), 429.
- Kelchtermans, G. (2014). Voorbij de pret van het meetbaarheidsfeestje. *DaltonVisie* 2(4), 7.
- Kennisnet (2014). *Trendrapport 2014-2015. Techniekompas voor het onderwijs*. Zoetermeer: Stichting Kennisnet.
- Kessels, J. (2014). Terugkijken om vooruit te komen: Daltonleraren als reflectieve professionals. In R.F. Berends & P.H.M. Sins (red). *Reflectie in het daltononderwijs: Geschiedenis, Praktijk en Onderzoek*. Deventer: Saxion Dalton University Press.
- Kimmins, C. W. & Rennie, B. (1932). *The Triumph of the Dalton Plan*. London: Ivor Nicholson & Watson Ltd.
- Kliebard, H.M. (2004). *The struggle for the American curriculum. 1893-1958*. New York: Routledge Falmer.
- Kohnstamm, Ph. (1924). NRC 20 maart 1924.
- Korthagen, F. & Vasalos, A. (2002). Niveaus in reflectie: Naar maatwerk in begeleiding. *VELON-Tijdschrift* 23(1), 29-38.
- Korthagen, F. & Vasalos, A. (2005). Levels in Reflection: Core Reflection as a Means to Enhance Professional Growth. *Teachers and Teaching: theory and practice* 11(1), 47-71.
- Korthagen, F. (2014). Een softe benadering van reflectie helpt niet. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders* 35(1) 2014.
- Korthagen, F.A.J., Kessels, J., Koster, B., Lagerwerf, B., & Wubbels, T. (2001). *Linking Practice and Theory: The Pedagogy of Realistic Teacher Education*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kuhlemeier, H., Van Boxtel, H., & Van Til, A. (2012). *Balans van de sociale opbrengsten in het basisonderwijs*. PPON-reeks 48. Arnhem: Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling.
- Labaree, D.F. (2003). *Life on the margins*. Stanford: Stanford University.
- Labaree, D.F. (2004). *The Trouble with Ed Schools*. New Haven: Yale University Press.
- Labaree, D.F. (2006). *An Uneasy Relationship: The History of Teaching Education in the University*. Stanford: Stanford University.
- Lager, D. (1983). *Helen Parkhurst and the Dalton Plan: the life and work of an American educator*. Diss. Connecticut: University.
- Lajoie, S.P. (2008). Metacognition, Self-Regulation, and Self-regulated Learning: A Rose by any other Name? *Educational Psychology Review* 20(4), 469-475.
- Langeveld, M.J. (1969). *Beknopte theoretische pedagogiek*. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Leferink, L., Röhner, R., & Spanjaard, J. (1991). *Stappenplan Dalton worden Dalton zijn*. Emmen: NDV/Havelte: SDN.
- Luke, D. Rawls (z.j.). *Oasis for Children. A Legacy from Helen Parkhurst*. Washington: ongepubliceerd typescript.
- Lynch, A.J. (1924). *Individueel werk en het Daltonplan*. Haarlem: Tjeenk Willink.
- Lynch, A.J. (1926). *The Rise and Progress of the Dalton Plan. Reflections and Opinions after more than three years' working of the plan*. London: Philip. Manhattan Trade School for Girls New York City (1923). *English Assignments for Vocational and Trade Schools for Girls*. New York: A.S. Barnes & Cie.
- Marzano, R.J. (2007). *Wat werkt op school?* Middelburg: Bazalt.
- Marzano, R.J. (2008). *Wat werkt in de klas?* Middelburg: Bazalt.
- Marzano, R.J. (2013). *De reflectieve leraar. Bouwen aan excellentie*. Rotterdam: Bazalt Educatieve Uitgaven.
- Marzano, R.J. & Heflebower, T. (2012). *Klaar voor de 21e eeuw. Vaardigheden voor een veranderende wereld*. Rotterdam: Bazalt Educatieve Uitgaven.
- Mast, M., Pinckaers, L., & Wolthuis, H. (2013). Pilot nieuwe visitatie. De eerste ervaringen met het nieuwe visitatiekader. *DaltonVisie* 2(3) 10-14.
- Muijs, D. & Reynolds, D. (2006). *Effective teaching*. London: Sage Publications.
- Nederlandse Dalton Vereniging (1981). *Dalton-onderwijs*. Utrecht: NDV Dokumentatiebureau.
- Nederlandse Dalton Vereniging (1983). *Daltononderwijs: samen op weg*. IPB 375. Amsterdam: IPB.
- Nederlandse Dalton Vereniging (2008). *Beleidsplan NDV 2009-2012*. Den Haag: NDV.
- Nederlandse Dalton Vereniging (2012). *Daltonidentiteit. Leren is werken, zelfstandig en samen*. Gedownload op 13 mei 2014 van <http://www.dalton.nl/images/documentenbestuur/daltonidentiteit.pdf>.
- Nederlandse Dalton Vereniging (2013). *Beleidsplan NDV 2013-2016*. Den Haag: NDV.
- Nederlandse Dalton Vereniging (2013). *Voorbeeldbrief nieuwe visitatiekader versie 4 (september 2013)*. Gedownload op 28 juni 2014 van [www.dalton.nl](http://www.dalton.nl).



- Nederlandse Dalton Vereniging (2013). Visitatieverlag op basis van 6 kernwaarden. Gedownload op 28 juni 2014 van [www.dalton.nl](http://www.dalton.nl).
- Nederlandse Dalton Vereniging (2014). NDV visitatieverslag. Gedownload op 28 juni 2014 van [www.dalton.nl](http://www.dalton.nl).
- Oberon (2009). *Opbrengstgericht werken door scholen voor primair en voortgezet onderwijs*. Utrecht: Oberon.
- Onderwijsraad (2014). *Toegevoegde waarde: een instrument voor onderwijsverbetering - niet voor beoordeling*. Gedownload op 13 mei 2014 van <http://www.onderwijsraad.nl/upload/documents/publicaties/volledig/Toegevoegde-Waarde-2.pdf>.
- Ormrod, J.E. (2006). *Essentials of educational psychology*. New Jersey: Pearson.
- Ormrod, J.E. (2011). *Essentials of Educational Psychology. Big ideas to Guide Effective Teaching (3rd Edition)*. New Jersey: Pearson.
- Paris, S.G. & Paris, A.H. (2001). Classroom Applications of Research on Self-Regulated Learning. *Educational Psychologist* 36(2), 89-101.
- Parkhurst, H. (1922). *Education on the Dalton Plan*. London: G. Bell & Sons, Ltd. / New York: E.P. Dutton and Company.
- Parkhurst, H. (1925). The Dalton Laboratory Plan. In G.M. Whipple (Ed.). *The Twenty-Fourth Yearbook of the National Society for the Study of Education. Part II. Adapting Schools to Individual Differences*. Bloomington Ill.: NSSE.
- Parkhurst, H. (1926). *An explanation of the Dalton Laboratory Plan*. London: Dalton Association.
- Parkhurst, H. (1951). *Exploring the Child's world*. New York: Appleton
- Parkhurst, H. (1956). *De wereld van het kind*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Pintrich, P. R. (2000). The role of goal orientation in self-regulated learning. In M. Boekaerts, P. R. Pintrich & Zeidner, M. (Eds.), *Handbook of self-regulation* (pp. 451-502). San Diego, CA: Academic.
- Pintrich, P.R. & de Groot, E.V. (1990). Motivational and Self-Regulated Learning Components of Classroom Academic Performance. *Journal of Educational Psychology* 82(1), 33-40.
- PMPO (1998). *Kenmerken van kwaliteitsontwikkeling*. 's-Gravenhage: Procesmanagement.
- PO-raad (2009). *Opbrengstgericht werken doe je zo! 9 Schoolportretten*. Utrecht: PO-Raad.
- Robinson, K. (2009). *How finding your passion changes everything*. New York: Penguin Group.
- Rock, M.L. & Thead, B.K. (2009). Promote Student Success During Independent Seatwork. *Intervention in School and Clinic* 44(3), 179-184.
- Rodgers, C. (1969). *Freedom to learn*. Columbus (OH): Merrill Publishing Co.
- Röhner, R. & Wenke, H. (1999). *Leve de school*. Deventer: Arko.
- Sanders, L. (2007). *Werken met de taak*. Gedownload op 16 juni 2014 van [www.daltononderzoek.nl](http://www.daltononderzoek.nl).
- Schön, D.A. (1983). *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. London: Temple Smith.
- Semel, S. F. (2002). Chapter 5. Helen Parkhurst and the Dalton School. In A.R. Sadovnik & S.F. Semel. *Founding mothers and others*. New York: Palgrave.
- Semel, S.F. & Sadovnik, A.R. (1999). "Schools of Tomorrow," *Schools of Today. What happened to Progressive Education*. New York: Peter Lang Publishing Inc.
- Sins, P.H.M. & Van der Zee, S. (2012). Onderwijsonderzoek en de effectiviteit van samenwerkend leren. In R.F. Berends & P.H.M. Sins (red), *Samenwerken in het daltononderwijs: Geschiedenis, Praktijk en Onderzoek*. Deventer: Saxion Dalton University Press.
- Sins, P.H.M. & Wolters-Goldsteen, J. (2012). *De relatie tussen daltononderwijs en zelfregulatie op de langere termijn*. Paper gepresenteerd op de Onderwijs Research Dagen, Wageningen.
- Sins, P.H.M. & Van der Zee, S. (2013). *De effectiviteit van het daltononderwijs*. Paper presented at Onderwijs Research Dagen, Brussel, Belgium.
- Sins, P.H.M. (2013b). *Ondersteuning van zelfgestuurd leren: wat werkt wanneer voor wie?* Aanvraag Programmaraad voor Praktijkgericht Onderzoek (PPO). Deventer: Lectoraat Daltononderwijs en onderwijs vernieuwing, Academie Pedagogiek en Onderwijs, Saxion.
- Sins, P.H.M. (2014). De effectiviteit van reflectie. In R.F. Berends & P.H.M. Sins (red). *Reflectie in het daltononderwijs: Geschiedenis, Praktijk en Onderzoek*. Deventer: Saxion Dalton University Press.
- Slavin, R.E. (1996). Research on cooperative learning and achievement: What we know, what we need to know. *Contemporary Educational Psychology* 21, 43-69.
- Slob, M. (2006). Laat pubers vooral niet hun gang gaan. *EOS Magazine*, oktober 2006.
- Splithoff, F., Willems, W., Amsing, M., & Beek, S. (2009) 'Meer dan meetbaar onderwijs'. 's-Hertogenbosch: KCP-Groep.
- Steinhaus, M. (1925). *Helen Parkhursts Dalton-Plan and seine Verwendung in England*. Langensaza: Julius Beltz.
- Stevens, L. (1997). *Over denken en doen. Een pedagogische bijdrage aan adaptief onderwijs*. Den Haag: Procesmanagement WSNS.
- Stilma, L.C. (1995). *Van kloosterklas tot basisschool. Een historisch overzicht van opvoeding en onderwijs in Nederland*. Baarn: HBuitgevers.
- Streatham County Secondary School for girls. (1922). *Dalton Plan assignments I: English, Geography, History. Prepared by the Staff with an introduction by Rosa Bassett*. London: G. Bell & Sons.
- Streatham County Secondary School for girls. (1922). *Dalton Plan assignments II: Mathematics and science. Prepared by the Staff with an introduction by Rosa Bassett*. London: G. Bell & Sons.
- Timmers, D.J.E. (1952). Helen Parkhurst in Nederland. *Dalton* 4(3-4) 17-20.
- Trilling, B. & Fadel, C. (2009). *21st century skills: learning for life in our times*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Tuckman, B.W. (1965). Developmental Sequence in Small Groups. *Psychological Bulletin* 63, 384-399.
- Tyler, R.W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Van Blijswijk, R. (2012). *Over het werk van Luc Stevens: 'de behoefte aan relatie, competentie en autonomie'*. Gedownload op 24 juni 2014 van <http://hetkind.org/2012/11/25/over-het-werk-van-luc-stevens-de-behoefte-aan-relatie-competentie-en-autonomie>.
- Van den Akker, J. (2003). Curriculum perspectives: An introduction. In J. van den Akker, W. Kuiper & U. Hameyer (Red), *Curriculum landscapes and trends* (pp. 1-10). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Van der Ploeg, P. (2007). *Daltonplan onderwijspedagogiek*. Gedownload op 13 mei 2014 van [http://www.daltondeventer.nl/literatuur/titels/01\\_daltonplan%20Onderwijspedagogiek.pdf](http://www.daltondeventer.nl/literatuur/titels/01_daltonplan%20Onderwijspedagogiek.pdf).
- Van der Ploeg, P. (2007b). *Positieve vrijheid*. Gedownload op 13 mei 2014 van <http://www.daltononderzoek.nl/columns/positieve-vrijheid>.
- Van der Ploeg, P. (2007c). *Negatieve vrijheid*. Gedownload op 13 mei 2014 van <http://www.daltononderzoek.nl/columns/negatieve-vrijheid>.
- Van der Ploeg, P. (2007d). *Keuzevrijheid niet gunstig voor leren*. Gedownload op 13 mei 2014 van <http://www.daltononderzoek.nl/columns/keuzevrijheid-niet-gunstig-voor-leren>.
- Van der Ploeg, P. (2007e). *Hoezo, niet 'brain based'?* Gedownload op 13 mei 2014 van [http://www.pietvanderploeg.nl/Brain\\_based.pdf](http://www.pietvanderploeg.nl/Brain_based.pdf).
- Van der Ploeg, P. (2008). *Meervoudige Intelligentie is dubieuze mode*. Gedownload op 13 mei 2014 van [http://www.daltonplan.nl/uploads/media/Meervoudige\\_Intelligentie\\_02.pdf](http://www.daltonplan.nl/uploads/media/Meervoudige_Intelligentie_02.pdf).
- Van der Ploeg, P. (2009). *Niks mis met leraargestuurd onderwijs*. Gedownload op 13 mei 2014 van <http://www.daltononderzoek.nl/columns/niks-met-lerargestuurd>.

- Van der Ploeg, P. (2010). *Dalton Plan: oorsprong en theorie van het daltononderwijs*. Deventer: Saxion Dalton University Press.
- Van der Ploeg, P. (2012). The Dalton Plan: recycling in the guise of innovation. *Paedagogica Historica: International journal of the History of Education* 2012, 1-16.
- Van der Ploeg, P. (2014). *Dewey over reflectie versus "Dewey" over "reflectie": commentaar bij "Reflectie in het daltononderwijs"*. Gedownload op 13 mei 2014 van [https://www.academia.edu/6960890/Dewey\\_over\\_reflectie\\_versus\\_Dewey\\_over\\_reflectie](https://www.academia.edu/6960890/Dewey_over_reflectie_versus_Dewey_over_reflectie).
- Van der Wal, S. (2014). Is de school (rsg de Borgen - Ronerborg) klaar voor de 21e eeuw? Ongepubliceerde, interne notitie 21 century skills naar aanleiding van studiedag NDV-bestuur, 12 februari 2014, Schiermonnikoog.
- Van der Zee (2013). Building Learning Power. Creëer leer-kracht. *DaltonVisie* 1(2), 18-20.
- Van Herpen, M. (2013). *Ik de leraar*. Driebergen: Het Kind.
- Vansteenkiste, M., Lens, W., & Deci, E. L. (2006). Intrinsic versus extrinsic goal-contents in self-determination theory: Another look at the quality of academic motivation. *Educational Psychologist* 41, 19-31.
- Veenman, S. (2001). *Directe instructie. Paper ten behoeve van de cursus Instructievaardigheden*. Nijmegen: KUN, sectie Onderwijs en Educatie.
- Veenman, S., Kenter B., & Post, K. (2000). Cooperative Learning in Dutch Primary Schools. *Educational Studies* 20, 3.
- Verheyden, L. (2010). Schrijfonderwijs aan jonge kinderen en hun toekomstige leraren. Drie blikverruimers vanuit onderzoek. *Tijdschrift Taal* 2(4), 29-37.
- Voogt, J. & Roblin, N.P. (2010). *21st century skills. Discussienota*. Enschede: TU Twente.
- Vosse, A. (1994). *Kinderen begeleiden kinderen bij leerachterstanden*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Weinstein, C. S. & Mignano, A. J. (2007). *Elementary Classroom Management: Lessons from Research and Practice*. New York: McGraw-Hill.
- Wenke, H. & Röhner, R. (2002). *Dalton-onderwijs, een blijvende inspiratie*. Deventer: Arko.
- West Green School (1924). *Individual work assignments*. London: George Philip & Son.
- William, D. (2013). *Cijfers geven werkt niet*. Meppel: Ten Brinke.
- Winne, P. H. (2011). A cognitive and metacognitive analysis of self-regulated learning. In B.J. Zimmerman & D.H. Schunk (Eds.), *Handbook of Self-Regulation of Learning and Performance* 15-32. New York: Routledge.
- Witjes, T. (2014). Gestraft door beloning. *DaltonVisie* 2(4), 12-13.
- Wolfs (1984) *De ideeën van Helen Parkhurst, ook nu nog actueel?* Unpublished typoscript.
- Wolters, C.A. (1998). Self-Regulated Learning and College Student's Regulation of Motivation. *Journal of Educational Psychology* 90(2), 224-235.
- Wolters, C.A. (2003). Regulation of Motivation: Evaluating an Underemphasized Aspect of Self-Regulated Learning. *Educational Psychologist* 38(4), 189-205.
- Wolthuis, H. (2008). (Kijkwijzer ontwikkelingslijnen binnen daltononderwijs, versie 5Vb. Gedownload op 13 mei 2014 van [www.daltondeventer.nl](http://www.daltondeventer.nl).
- Wolthuis, H., Sanders, L., Wisselink, G., & Berends, R. (2005) Een aanzet voor een instrument voor ontwikkelingslijnen binnen Daltononderwijs. *JSW* 89, april.
- Wolthuis, H. (2013). *Fearless human being*. Gedownload op 13 mei 2014 van [www.daltondeventer.nl](http://www.daltondeventer.nl).
- Wolthuis, H. (2014). Dalton 2025. Power Pointpresentatie studiedag NDV-bestuur op 12 februari 2014 over 21st century skills. Schiermonnikoog. Interne publicatie DaltonDeventer.
- Zimmerman, B.J. & Schunk, D.H. (2011). *Handbook of Self-Regulation of Learning and Performance*. New York: Routledge.
- Zimmerman, B.J. (1990). Self-regulating academic learning and achievement: The emergence of a social cognitive perspective. *Educational Psychology Review* 2, 173-201.
- Zimmerman, B.J. (2002). Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview. *Theory into Practice* 41(2), 64-70.
- Zorn, J.H. (1962). Terugblik. *Dalton* 15(1), 3-6.

# Trefwoorden

- 21st century skills / 21ste eeuwse vaardigheden 23, 205-218  
 Actief leren, activiteit 39, 132  
 Agenda 188-189, 200  
 Alle tijd is daltontijd / de hele dag dalton 10, 27, 49-57, 74, 140, 167, 184,  
 Antropologie 18  
 Assignment 20, 173-179  
 Authenticiteit 226  
 Autonomie 97-110  
 Betrokkenheid 125  
 Borging 191-202  
 Brain based werken 129  
 Brede vorming 10, 25  
 Budgeting time 21, 27,  
 Burgerschap(svorming) 47, 148  
 Children University School 224  
 Class meetings 155  
 Co-constructie 152  
 Cognitie 124  
 Collegiale consultatie 75, 198  
 Communicatie 212  
 Concentratie 127  
 Conferences 155, 174  
 Coöperatief leren 89, 144-168  
 Correctie 165, 182, 199  
 Creativiteit 212-213  
 Curriculair Spinnenweb 23-28, 57, 108, 135, 183-184  
 Curriculum 8, 21  
 Dagritmepakket 26  
 Dalton in het buitenland 231  
 Dalton International 231  
 Daltonboek 198-199  
 Daltoncoördinator 15, 193, 198  
 Dalton- of vertrouwensdriehoek 24, 103  
 Daltonmanagement, - directeur 197-198  
 Daltonpeuterspeelzalen/-kindcentra 10  
 Daltontijd 10, 51-52  
 Daltonvisie 15, 223  
 Democratie 8, 9, 24, 148  
 Directe Instructie Model 31, 33, 49-51  
 Docentgestuurd 123  
 Doeldomeinen onderwijs 33, 34, 35, 47  
 Doelen 25, 108, 146, 184  
 Effectiviteit/doelmatigheid 29-58  
 Efficiency measure 10, 19, 20, 37, 39  
 Ervaring(sleren) 8, 19, 26, 33, 71, 131  
 Eigenaarschap 38, 47, 72, 79, 184  
 Evalueren 63  
 Evidence-based 28, 33  
 Experience 19, 26,  
 Experimenteren 70, 131  
 Fearless human being 8, 9, 18, 20, 24, 34, 130  
 Feedback 63  
 Flipping the Classroom 217  
 Forming 148  
 Forms 155  
 Freedom 20, 92, 100, 105  
 Games, gamification 205, 231  
 GIPS model 163  
 Graphs 22-23  
 Groepswerk, -samenstelling 152  
 Hal / ganggebruik 137  
 Handelingswijzers 139  
 Helpen 165  
 Hoekenwerk 22  
 Houses 155  
 Hulpmiddelen 138-139  
 IGD-model 31  
 Ict-geletterdheid 213  
 Identiteit NDV 15, 44-45, 73, 105, 132, 157, 229  
 Ik-doelen 25, 80, 110-111, 135, 161  
 Indicatoren 45, 73-74, 105, 133, 157, 196, 201  
 Inhoud 25  
 Inloop 55, 56  
 Inrichting 56, 57, 166, 230  
 Inspectie 41  
 Instructie(-modellen, posters, -rooster) 31, 33, 50-56, 93, 128, 188  
 Interaction of group life 20, 21, 155  
 Juffenbril 78  
 Karaktervorming 102, 209  
 Kernwaarde borging 192-202  
 Kernwaarde effectiviteit / doelmatigheid 30-58  
 Kernwaarde reflectie 59-90  
 Kernwaarde samenwerken 143-168  
 Kernwaarde vrijheid en verantwoordelijkheid 91-116  
 Kernwaarde zelfstandigheid 117-142  
 Keuzebord: zie planbord  
 Keuzekast 55, 189  
 Keuzewerk, -taak 25, 111, 182, 189  
 Kijkwijzer 133, 199, 200  
 Kindgesprekken 61  
 Korthagen (cyclus van) 65-68  
 Kritisch denken 214  
 Kwaliteitsspel 88  
 Laboratoria 20, 22  
 Lectoraat 231  
 Leeractiviteiten 26  
 Leer- en ontwikkelingslijnen: zie ontwikkelingslijnen  
 Leerlinggestuurd 123  
 Leeromgeving: 31, 56, 109, 137, 166, 216  
 Leerwinst 36  
 Leraarrollen, -competenties 23, 26, 33-35, 48, 97, 136, 193, 200-201  
 Lerende organisatie 197, 228  
 Liberation of the pupil 20  
 Liberty 100  
 Losser klassenverband 24  
 Maatjesleren, -werk 61, 166  
 Mediation 21, 115, 168  
 Meetcultuur 33, 40, 46  
 Mensen zonder vrees 18, 20  
 Meta-cognitie 124  
 Methoden / methodegebruik 178  
 Motivatie 125  
 Multidimensionaliteit van onderwijs 33-35  
 NDV 226-228  
 Negatieve vrijheid 95

Norming 149  
 Ondernemerschap 19  
 Ontwikkelingslijnen 36, 106, 133, 158  
 Opbrengstgericht werken 32-37, 41-43, 49, 67, 77  
 Orde 102  
 Ouders / ouderparticipatie 135  
 Papieren schoolmeester 182  
 Parkhurst biografie 16-18, 222-225  
 PDCA-cyclus 76, 194  
 Pedagogisch klimaat 20, 159  
 Pedagogisch tact 48  
 Pedagogische paradox 98  
 Performing 149  
 Periodedoelen / -taak 55, 188, 189  
 Persoonlijkheidsontwikkeling 10, 24, 25, 57, 80  
 Plannen, Planbord 26, 80, 113, 181-182  
 Portfolio 28, 83, 85, 111  
 Positieve vrijheid 95  
 Probleemoplossend vermogen 213  
 Rapportage 82  
 Reflectie (-kaartjes) 60-90, 171, 200  
 Reflectiegesprekken 62  
 Reflexiviteit 72  
 Regels 93, 113, 136  
 Regio's 199  
 Rolkaartjes samenwerkend leren 152  
 Rooster 107  
 Samenwerken 89, 212  
 Samenwerkend leren: zie coöperatief leren  
 Samenwerkvaardigheden 151, 164  
 School als sociale leer- en werkgemeenschap 20, 40, 157  
 Schoolgebouw: zie leeromgeving  
 Self regulation: zie zelfregulatie  
 Snapmeter 78  
 Sociale vaardigheden 150-151, 214  
 Socialization of the school 20  
 Sociological laboratory 155  
 Stilwerkplekken 31  
 Storming 148  
 Structuren voor samenwerken 163  
 Studiewijzer, study guides 178  
 Synthetic education 21, 25  
 Taak à la Parkhurst 21, 173  
 Taak, zie weektaak  
 Taakbord 181  
 Taakinstructie 54-55  
 Talentontwikkeling 37, 61  
 Teams 163  
 Tijd 27, 39, 140, 184, 186  
 Time Timer 27  
 Toegevoegde waarde 36  
 Toekomstgesprekken 85  
 Toetsing 28, 109  
 Toekomstgesprekken 85  
 Traditioneel vernieuwingsonderwijs 221-222  
 Tutoring 167  
 Ui-model 67  
 Vakkenintegratie 21  
 Vaklokalen 22, 156  
 Verantwoordelijkheid 91-116  
 Verantwoording afleggen 102-103  
 Vertrouwen 20, 46, 103  
 Vertrouwensdriehoek 24  
 Vertrucificering 27, 139  
 Visie 24-28, 46, 108, 197, 210  
 Visitatie 15, 40, 48, 230  
 Vrijheid (in gebondenheid) 91-116  
 Waterville 16-18, 22  
 What works? 33  
 Webliteracy 213  
 Weektaak, dagtaak, maandtaken 21, 26, 122, 170-190  
 Zelfbeheersing 102  
 Zelfcorrectie 27  
 Zelfgestuurd leren 43, 79, 123-128, 211, 225  
 Zelfreflectie 170  
 Zelfregulatie 43, 79  
 Zelfstandigheid/zelfstandig werken 117-142  
 Zelfsturing, zie zelfgestuurd leren

# Illustratieverantwoording

Archief René Berends: 41, 43a, 65, 94, 95, 120a, 139b-c-d, 150, 167b, 193, 227  
 Archief Hans Wolthuis: 48, 52b, 53,, 80b, 179, 180g, 198, 208a-b, 230  
 ASV, Amersfoort: 184b  
 Burgemeester van Heemstraschool, Hattem: 152  
 Campus Columbus, Heerhugowaard: 83a-b, 147a-b, 189, 201b, 205a, 209b, 212a-b  
 De Bongerd, Oldenzaal: 31a, 56, 67, 86c-d, 96, 109, 124, 153, 162, 186a,  
 De Bonkelaar, Almelo: 137d, 184a  
 De Droomspiegel, Almere: 78b  
 De Eloyschool, Apeldoorn: 79a, 79b-c  
 De Gavelander, Oostwold: 80, 136a  
 De Holteren, Holten: 163b  
 De Hommel, Venray: 138b, 196  
 De Hooiberg, Borne: 182  
 De Horst, Apeldoorn: 114a, 181b  
 De Ichthusschool, Apeldoorn: 22c, 177  
 De Leer, Hengelo G: 130a, 136b-c  
 De Lisdodde, Emmen: 184c  
 De Maten, Den Ham: 31b, 36,37b, 43b, 62, 69,76b, 111b, 122, 126a-b, 140b, 145, 151, 154, 161, 163a-c, 166a, 167, 185a, 205b  
 De Optimist, Almere: 82  
 De Overlaat, Tolkamer: 88b, 166b-c  
 De Parel, Zutphen: 61  
 De Rank, Hengelo Ov: 115d, 159-b, 160a  
 De Springplank, Leek: 31b  
 De Sleutel, Deventer: 86a, 86b, 110, 114b, 136c, 141b-c, 181a  
 De Tandem, Leidschendam: 115b  
 De Tjalk, Lelystad: 40, 129a, 139b-c-d  
 De Tweemaster, Winschoten: 113a-b, 139a, 180a  
 De Vliegenger, Apeldoorn: 15, 27, 47, 49, 105a-b-c, 120b, 129b-c, 135, 139e, 141a, 157, 172  
 De Waterkant, Amsterdam: 115c, 119a  
 De Wieken, Nijmegen: 97, 199  
 De Zonnewende, Apeldoorn: 136c, 140a  
 Jan Ligthartsschool, Zutphen: 137a, 137b-c  
 Jeanne d'Arc, 't Harde: 28  
 Kloosterveen, Assen: 185b  
 KSG Apeldoorn: 93a  
 Lentiz Dalton Mavo, Naaldwijk: 37c  
 Meester Aafjesschool, Meteren: 186b  
 Nederlandse Dalton Vereniging: 44b, 48, 73, 78a, 102, 132, 156b,  
 Nieuw historisch daltonarchieff NDV Saxion Deventer: 15a, 16a-b-c, 17a-b, 18, 20, 22a-b, 70, 71, 72, 100, 130b-c, 131, 154b, 155a-b-c, 156a, 173,  
 175, 180b, 194, 195, 209a, 223a-b, 224a-b, 226a-b  
 Sint Jorisschool, Borculo: 51, 57, 160b, 196  
 't Drieluik, Huissen: 5  
 't Stroink, Enschede: 93b, 171  
 www.wrtd.nl: 119b  
 www.rekenweb.nl: 187a-b